

dékei képezték. Nagy részük kézi korongon készült, csilámos homokkal soványítva. Díszítésük az egyszerű vonaldísztól a párhuzamos hullámvonalköteggig terjed.

KOLOZSI BARBARA

190. Hajdúnánás, Fekete-halom

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza, N, Á

41/b lelőhely: Az M3 autópálya építkezési munkálatainak ellenőrzése során, 2005. július 1-jén, a Keleti főcsatorna tervezett hídfőjétől DNy-ra, a 199+400 és a 199+460 km-szelvények között, az épülő pályatest ÉNy-i szélén ásott árok külső falában három régészeti objektum feltárását figyeltük meg.

Korábbi terepbejárásainkon ezen a területen régészeti leletanyagot nem találtunk, és a nyomvonal humuszolása során sem tudtunk régészeti jelenségeket megfigyelni. Az épülő hídfő intenzív kivitelezési munkálatai miatt még aznap el is végeztük a leletmentést. A három objektum közül az egyik kisebb méretű, méhkas alakú Árpád-kori gödörnek bizonyult. Valószínűleg a lelőhelytől mintegy 100 m-re feltárt 41. sz. lelőhelyként számontartott középkori település peremét jelzi.

A másik két nagyméretű, amorf gödörből gazdag középső neolitikus, szakálhái, sátoraljaújhelyi és esztári jellegeket egyaránt mutató, kevert leletanyag került elő.

41/c lelőhely: A Hajdúnánást Polgárral összekötő műút vonalától É-ra, az épülő autópálya 198+650 és a 198+850 km-szelvényei között ásott vizesárkok falában szakfelügyeletünk során különböző alakú és mélységű régészeti objektumok feltárását figyeltük meg. Az árok vonala mentén július 14–21. között leletmentést végeztünk: 21 méhkas alakú gödröt, 6 árokszakaszt, 2 tűzhelyet és 1 földbe mélyített házat tártunk fel. Az objektumokat szegényes formaváltozatú, szarmata kori kerámia keltezte. Néhány gödörből pontosabban meg nem határozható korú, durva kivitelű népvándorlás kori kerámia-töredékek kerültek elő.

Munkatársak: Füzesi András és Kalli András régész-hallgatók (ELTE).

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

191. Hajdúnánás, Fürj-halom-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Sza

2005. július 19-én az M3 autópálya építkezési munkálatainak ellenőrzése során, a Hajdúnánást Polgárral összekötő műút vonalától D-re, a lehumusztolt nyomvonal-szakaszon csontvázas sírok maradványaira bukkantunk (40/a lelőhely). A következő napokban 15–20 cm vastag földréteg eltávolítása után kiderült, hogy a megtalált két sír egy nagyobb kiterjedésű szarmata temető részét képezi. A temetkezések egy a környező felszínből 0,5–1 m-re kiemelkedő, 100–120 m átmérőjű dombocskán helyezkedtek el. A kis dombot a 197+640 és a 197+760 km-szelvények közé eső nyomvonalszakasz vágta keresztül. A temető É-i és D-i széléit sikerült lehatá-

rolni, a K-i – és feltehetőleg a Ny-i része is – a nyomvonalon túl folytatódik.

A július 20. és augusztus 11. között elvégzett leletmentésen sikerült feltárnunk a pályatest vonalába eső összes régészeti objektumot. A 4135 m² nagyságú felületen 37 szarmata kori temetkezés, egy hasonló korú kemence és egy gödör került elő. A D–É tájolású sírok közül 11-et körárok kerített. A körárkok átmérője általában 10–15 m között mozgott és a legtöbb esetben 90–120 cm relatív mélységű, rönk(?)koporsós sírokat öveztek. A temetkezések – 4 sekély, a temető széléin elhelyezkedő sír kivételével – ki voltak rabolva. Mind a rabolt, mind a rabolatlan sírok viszonylag jó megtartású csontokat tartalmaztak. A feldúlt sírok legtöbbször rablás célzatosan a koponya és a mellkas környéki testtájéokra irányult, így majdnem minden sírban maradt bolygatatlan testrész ill. melléklet. A legtöbb esetben a térdtől lefelé eső rész bizonyult érintetlennek.

A sírokban a nagy arányú bolygatás ellenére viszonylag gazdag leletanyag őrződött meg: római bronz- és ezüstérmék, nagdrág- vagy csizmaszárat díszítő borostyán- és üvegyöngyfüzérék, vaskések és vascsatok, ezüsből, bonzból és vashból készült fibulák, bronz és ezüst huzalkarikák, lábbelit díszítő, apró bronzpitykék, orsógombok és korongolt agyagedények. Egy felnőtt nő körárok nélküli, bolygatott sírjában a kupacokba összedobált csontok között egy granulációval díszített, arany foglalatba zárt vörös féldrágaköves csüngő; míg egy nagyméretű koporsós temetkezés bolygatatlan lábfejénél egy kerek ezüstműkör két darabja került elő.

A rabolatlan sírok általában egy-egy római bronzérmét, egyszerű bronzfibulát és kerámiaedényt tartalmaztak.

A temető az előkerült leletanyag alapján a Kr. u. 3–4. századra keltezhető.

Munkatársak: Füzesi András, Szenthe Gergely, Kalli András és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

192. Hajdúnánás, Fürj-halom-járás

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Ge, A

A 41/a lelőhely az épülő M3 autópálya nyomvonalán, a 198+100–198+320 km-szakaszon, a Polgárról Hajdúnánásra vezető út déli oldalán található. Az útkorrekció által érintett mintegy 21 100 m² felületen 209 objektumot tártunk fel, melyhez 250 stratigráfiai egységet rendeltünk. A területen öt korszak emlékéanyagát különítettük el.

A szelvény Ny-i oldalán egy Kr. u. 3–4. századi szarmata temető É-i szélé jelentkezett. A feltárt 14 sírből körárok nyomait három esetben figyelhettük meg, melyek átmérője mintegy 15 m volt. A körárkos sírok, valamint a közöttük lévő nagyobb sírgödörrel rendelkező temetkezések szinte teljesen ki voltak rabolva; bennük csupán egy-egy lábnál elhelyezett edényt, vaskés- vagy vascsattöredéket találtunk. Érintetlen volt viszont a

dombhát tetején, a szelvény déli szélénél feltárt, két női vázat tartalmazó temetkezés: a nyakban bronzfibula, a medencénél övkarika, a bokák felett 10 cm széles sávban mintegy ezer apró üveg- és borostyángyöngy került elő. Az egyik csecsemősírból galamb alakú bronzfibula és egy római edény látott napvilágot.

A feltárási terület K-i felén az 5. sz. *elejére* keltezhető szarmata település objektumai kerültek elő: méhkas alakú gabonásvermek, három kút és egy É-D irányú, négyötösztatú, mély árok. Ez valószínűleg a települést határolta; tőle Ny-ra ritkábban jelentkeztek a gödrök. A gödrök betöltésében sok korongolt, finoman megmunkált edénytöredék, ill. néhány északi típusú hombár töredéke volt.

A dombhát legmagasabb részén bukkantunk rá az 5-6. sz. *fordulójára* keltezhető gepida temető É-i szélének három sírjára. A temető legnagyobb része a szelvénytől D-re lévő, a nyomvonal által nem érintett szántó föld alatt húzódott. A sírokból sólyomfejes, öntött bronz fibulapár, duplasoros csontfésű és bronzcsipesz került elő.

A feltárási terület legmagasabb pontján, a domb É-i lejtőjén 18 É-D tájolású, keskeny sírfoltokból álló, két sorba rendezett sírcsoport rajzolódott ki. A leletanyag alapján a *kora avar kor végére* keltezhető kis temetőt teljes egészében fel tudtuk tární. A sírok nagy részét kirabolták, kevés leletanyagot tartalmaztak. Néhány sírba szerény mellékletekkel (vascsat, orsógomb) temették el a gyermek vagy fiatal korú elhunytat. Szerencsés módon a domb tetején két gazdag mellékletű férfitemetkezés bolygatatlan maradt: az egyik sírba az elhunytat ezüstveretes lemezes övével, vaskéssel temették el. Valószínűleg hozzá tartozott a sírgödör ÉNy-i sarkához csatlakozó, DK-ÉNy-i tájolású lótemetkezés is. A háts melllett 2 hurkos fülű, bordás talpú vaskengyel, zablá és vascsat volt, valamint a nyeregkápát díszítő csontfaragvány töredékei. A másik sírból aranygömbös fülbevaló, ezüstlemezes övveretek és szíjvégek, bizánci solidus, vaskés, valamint a lószerszámhoz tartozó ezüstözött aranylemezek, fonatmintás szíjvégek, préselt bronz- és aranylemezes rozetták, valamint egy csikózablá került elő. A temető utolsó, Ny-i sírjaiban gyermekek feküdtek; az egyik 12-14 év körüli fiú ruháját félgömbös arany lemezpitykék és szalagzáró lemezek díszítették.

Ezenkívül feltártunk egy tájolása és mellékletei (két bronz hajkarika, vaskés) alapján a *késő avar korra* keltezhető temetkezést is.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

RACZKY PÁL – ANDERS ALEXANDRA –
NAGY EMESE GYÖNGYVÉR – SEBŐK KATALIN

193. Hajdúnánás, Fürj-halom-járás 2.

(Hajdú-Bihar megye) Sza

A 2005. augusztus 29. és szeptember 6. között végzett leletmentésen az M3 autópálya 198+100 és 198+300 km-szelvényei között egy Kr. u. 3-4. századi szarmata település 27 objektumát tártuk fel (41/d lelőhely).

A felületen két nagyméretű, összesen 3254 m² alapterületű kutatószelvényt nyitottunk. A K-i szelvény déli részén főként kerek tárológödrök, északi részén nagyobb méretű, amorf gödrök, egy kút, valamint néhány sekély, íves árok mutatkozott. A Ny-i szelvényben átlósan 3 nagyobb, viszonylag mély, szabálytalan V átmeteszettű árok futott keresztül; ezek talán az egykori telep szélét jelölik. A település egy keskeny dombhát hosszán húzódik, valószínűleg kapcsolatban állt az ugyanazon dombhát DK-i, magasabb részein megtalált 41/a jelű lelőhely (Fürj-halom-járás) egykorú teleprezszletével.

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

194. Hajdúnánás, Mácsi-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) A

Az M3 autópálya Görbeháza és Nyíregyháza között épülő szakaszának egy U alakú, homokos talajú dombhátán terül el a 47. sz. lelőhely. Az autópálya az U két szárát vágta, így leletmentésünk során két szomszédos, É-D irányú dombháton nyitottunk egy-egy szelvényt A 9415 m²-nyi lehumuszolt felületen 67 objektumot tártunk fel, amelyekhez 403 stratigráfiai egységet rendeltünk.

A dombvonulat erősen lejtős K-i oldalán egy 4-5. századi település néhány tárológödre, a magasabb részekben pedig egy 8-9. századi avar falu telepobjektumai kerültek elő. Az avar falunak – egy 4 m átmérőjű, a település K-i szélén ásott kút kivételével – kizárólag épületeit és tüzelőhelyeit találtuk meg.

Az avar településnek 27 ÉNy-DK tájolású, félig földbe mélyített épületét tártuk fel. Az épületek szerkezeti- leg viszonylag egységes képet mutattak, ám méretük jócskán eltért: a legkisebb 2,5×2,5 m alapterületű, míg a legnagyobbak oldalhossza a 4,5-5 m-t is elérte. A házak felépítménye minden esetben vaskos, sűrű cölöpsorokon nyugodott. A sárga, homokos vagy sötétebb, humuszos földdel körüldöngölt oszlopok a kisebb épületeknél a sarkokban és az oldalfalak harmadainál, a nagyobbaknál egymástól 40-60 cm-es távolságban helyezkedtek el. Tagolt, lépcsős bejáratot csupán a legnagyobb épületnél figyelhattunk meg, de valószínű, hogy szinte minden ház hasonló irányba, D-DK felé nyílt. A padló általában sima, lejárt, döngölt vagy tapasztott volt. Minden épületben legalább egy tüzelőhely is előkerült. A házak nagyobb része két tűzhelyet tartalmazott, melyek közül az egyik legtöbbször a ház ÉK-i vagy DNy-i sarkába tapasztott, néha a falhoz kívülről csatlakozó, befelé nyíló, kövekkel kirakott falú vagy aljú, kis kemence, a másik a padlóba ásott, sekély, esetleg szintén kövekkel kirakott tüzelőgödör, vagy csupán kerekded tűznyom a padlón. A házak között két külső kemencét is feltártunk.

Az épületek zöme a nagyobbik, K-i dombon volt található; a Ny-in a 27-ből csak 3 épület nyomait tártuk fel. A település házai egymáshoz többnyire jól igazodtak, bár az egy helyen megfigyelt metszés arra utal, hogy az épületeknek legalább két periódusa különíthető el.